

ВАСПИТАЊЕ ЗА ОБЈЕКТИВНОСТ

Појам васпитања укључује не само објективно суђење, него опште објективно држање према вредностима, као и понашање одређено њима. Васпитање оспособљавања за пуну одређеност личности надвременим вредностима. Сувише је сложена човекова личност да би се могла тумачити једним појмом. Зато не васпитава само наука, већ свака област културног рада, од којих свака већ за учествовање у њој захтева објективно држање, а нарочито за стварање. Свака дефиниција васпитне акције укључује оспособљавање за излажење из тренутне условљености, суђење и поступање са гледишта објективних вредности. Фрајер лепо каже да је култура покушај човека да обилазним путем преко објеката, нађе неки надживотни смисао свога живота. Јер, чак и саме основне животне функције човек мења, допуњује и исправља са гледишта чисто »теоретских«, тј. као научни дух или уметник, као морална личност или религиозни ревнитељ. Он се ставља на неко од ових гледишта и тек тако одређује своје акције. Напротив, у нагонској, животним снагама одређеној активности он се осећа покретан, пасиван а не стваралац. Њега воде тренутно дате природне снаге. Ми такво понашање у обичном животу погрешно називамо »субјективно«, лично заинтересовано. Уствари оно је пасивно, биолошки одређено и доказује отсуство идејне компоненте у одлучивању о облику и правцу акције. Међутим, васпитан човек сваку област свога рада преуобличава као културно биће, дакле обзиром на нешто што је даље од живота. Тако већ његов рад на стварању економских добара не иде једино осигурању живота; или ако је такав човек је незадовољан. Сам живот је за њега привреда, економија, индустрија, тј. рад на остварењу животни корисних добара, али извођен с обзиром на његове идејне, духовне, културне потребе. Човек и старање о телу посматра са гледишта науке (хигијена, спорт, антрополошка сазнања...) и уметности (тело је предмет естетског израза), морала и религије (идеал моралне чистоте и светости). Дакле, човек је већ овде објективан и сваку своју акцију одређује, усмерава са гледишта одговарајућих културних вредности. Зато и они педагози који су желели да ослободе васпитање свега извештаченог (Русо), апстрактног (Базедов), застарелог и укоченог (Е. Кеј), уствари су само тражили бољи пут до стварања личности одређиваних правим културним вредностима.

С друге стране, и највише творевине човековог рада носе трагове његове природе и указују на његову везаност за њу. У науци поред

чисто теоретских проблема и решења налазимо и оне који ничу непосредно из живота и његових побуда. Поред испитивања из радозналости постоје и она која су наметнута практичним потребама. Исто у осталим областима: поред чисте уметности постоји и трговина уметничким делима.¹⁾ Тежња за савршенством у моралној чистоти и светости у сталном је сукобу са животним потребама. »Ја сам умом својим служим закону Божјем, а месом закону греховном.«²⁾

Па ипак, сваки васпитни рад полази од претпоставке да је његов утицај значајан. Могућност уздизања до објективног духовног става признаје се у свима главним областима рада. Нарочито се подвлачи да од њега зависи стваралаштво, а да способност за њега чини битну одлику васпитаног човека. Васпитана личност — према свакој дефиницији тога појма — одређује сваку своју акцију са гледишта које није више само њено индивидуално, није искуствено и сад-овдеша, већ опште, надискуствено, одређено нечим изван њега, а узетим за мерило, побуду и полазну тачку. Овде не можемо улазити у конкретне примере, али педагошка мисао кроз целу своју историју као васпитаног признаје онога који се одрекао непосредног реаговања на нагонске импулсе и подвргао своју вољу идеји (правде код Платона и Хербарта, светости у хришћанству, социјалности код Наторпа, слике Божје код Песталоција, итд.). Свуда се тражи излагање из круга своје личности и продирање до објективно важећих вредности, које постају главни покретачи воље и одређују крајњи животни циљ. Као културна активност васпитање је могућно и омогућава такође културну појаву објективног држања човека. »Васпитни однос између људи састојаће се дакле у томе, што ће идејно одређено вршити утицај на идејно неодређено и тежити да га среди.«³⁾

Додуше постоји и функционално васпитање, али оно се таквим може сматрати само уколико води у културни живот, уколико предаје културна — »објективна« — добра и оспособљава за њихово стварање. Функционалним васпитањем преноси се на млађа покољења недиференцирана целина објективно вредносних животних облика како је група доживљава. Напротив, говорити о »природном« васпитању у смислу који му даје Русо значи погрешно одредити значење појмова. Оно што је у правом смислу природно не спада у васпитно старање. У исту грешку као Русо пада и један дубљи мислилац, Дјуи, кад каже: »Пошто васпитање није средство за живот, него је идентично са свим збивањима живота који је плононосан и по себи значајан, једина коначна вредност која се може навести јесте сам процес живота.«⁴⁾ Није конзеквентан Дјуи у томе што ако признамо живот као коначну вредност морамо подвући да човеков живот обухвата и свет културе, дакле »објективни дух« и његове утицаје. Чим постоје културна добра тиме је дата могућност да се одреди правац акције детета, који не мора, или бар не мора сасвим да одговара свом прво-

1. Овде не спада примењена уметност, чијим се постојањем доказује универзалност Естетскога. Ту човек делом налази естетско у области чисто економскога, делом га у њу уноси.

2. Рим, 7, 25.

3. W. Flitner: Systematische Pädagogik. Breslau, 1933; 42.

4. Педагогика и демократија. Београд, 1934; 192.

битном, природном, циљу и смислу. Он је свакако резултанта утицаја васпитања на природу и обратно.

Поставља се ближе питање: која област културног рада најбоље може да послужи васпитању за објективно држање човека према свету и животу? Нашем савременику намеће се одмах готов одговор: наука. Међутим, то је погрешно; тај одговор спада међу *idola fori*. Објективни дух изражава се у свима главним областима културног рада, уколико је он изнад географских, историских, расних и других искуствених условљености. То су наука и уметност, морал и религија, као његови надвремени изрази. Као такве оне васпитавају за објективност.

а. Наука узима рационални моменат као главни у објективном држању. Она полази од претпоставке да постоји једна спољња, објективна датост, природа са својом законитошћу. Уколико своја знања о природи обрађујемо рационално долазимо до сазнања тих закона, до објективних сазнања. Ово се схватање разликује код појединих претставника науке и филозофије само у незнатним нијансама; у основи оно је условљено природом људског ума. Тако мисли Декарт: објективно је суђење које се односи на објекте независне од субјекта сазнања, дате му независно од његових расположења. То је сазнање сигурно и непроменљиво. »Наше идеје морају се слагати са реалностима, било да су те реалности конкретне или апстрактне, било да су чињенице или принципи«, мисли Демс.⁵⁾ Или: објективно сазнање је оно које је независно од индивидуалних услова сазнања. Објективно важи за свако разумно биће, како то исто изражава Кант. Оно што важи објективно заједничко је сваком добу и у свим условима искуственог сазнања. Липс исто каже да кад тврди: објективно је оно што предмет сазнања »захтева« од субјекта сазнања, што је за овога обавеза.

Ми овде не обрађујемо овај проблем са гледишта теорије сазнања, већ са гледишта науке о васпитању. Стога је за нас важно да се свуда овде истиче као услов за објективност владање чулним, биолошким у личности, одређивање културним вредностима. Човек предан нагонима и тренутку не иде даље од њих, не улази у свет културе, према томе не васпитава се. »Јер субјективно постаје велико и класично једино помоћу великог, објективног иза њега.«⁶⁾ У томе се слажу сви, чак и еудемонисти. Зато у науци васпитач може да види скуп човекових тежња за сређивањем, осветљавањем, повезивањем, класификовањем искуственог материјала. Боље него ма која друга област рада она спрема дете за сналажење у овом животу, у свету појава. Директно педагошко значење има Јасперсова мисао: »Постићи истину значи: извршити једну самоизмену човека из једног збрканог, слепо покретаног стања ка јасном стању његовог бића у једном од њега испуњеном свету, и то тиме што он схвата само Биће у његовој стварности.«⁷⁾ Шопенхауер говори о стању »чисте контемплације«,

5. W. James: Pragmatism's Conception of Truth. (Castell: Essays in Pragmatism. New York, 1948; 167).

6. G. Jacoby: Subjektive Objektivität. Zeitschr. für philos. Forschung, 1956; 221.

7. K. Jaspers: Von der Wahrheit. München, 1947; 3.

које је »губљење у објекту, заборављање све индивидуалности,« при чему се »индивидуа која сазнаје уздиже до чистог субјекта ослобођеног воље.«⁸⁾ Тада се, твди да он даље, субјект и објект ослобађају независности за простор, време и каузалитет.

Као што је »развој прафункција живота« (Петерзен), тако се прафункција духа огледа у његовој објективности, у његовом формирању из перспективе ванвремених вредности. Кад Платон идеји добра даје божански престо, дакле признаје јој апсолутну вредност, он јој одмах одређује улогу узрока сазнања: »Оно, дакле, што стварима које се сазнају даје истинитост, а ономе који сазнаје снагу за сазнање јесте... идеја добра и ову мораш сада замислити као узрок сазнања и истине.«⁹⁾ Не може се научном духу порећи тежња за апсолутним; то је извор његове објективности, његове васпитне снаге. Зато сви покушаји релативизовања науке брзо губе своје браниоце. Не може се »истина држати нарочито високо« — да употребимо Платонове речи — ако јој се признаје једино биолошки карактер. Јер, како даље лепо каже Платон: »Они дакле, који високо цене све заиста суштинско морају се назвати пријатељима истине (филозофима), а не пријатељима мишљења.«¹⁰⁾

Ми знамо да научни дух никад не постиже потпуно сазнање, као и да не пружа одговоре на сва питања која се намећу човеку. Идеал објективности није никад потпуно остварљив с обзиром на човекову природу. Али тежња приближавању последњој истини, идеал потпуне објективности има велики васпитни утицај. Управо, с а з н а њ е м релативности свих својих постигнућа научни дух се уздиже изнад времена, постаје објективан. »Научник који предузима да одреди једну чињеницу ставља себе изван те чињенице и посматра је као што би могао чинити сваки други дух који би био вођен једино жељом за сазнањем.«¹¹⁾ А за то да се може »ставити изван чињеница« спрема се дете улазећи у науку, тј. постепеним свладавањем нагонског, упознајући оне прекритичке идеје које Бекн назива *idola*, а све уз развијање живог интереса за науку, сазнање, свет мисли. Објективност у мишљењу, поступању, држању постаје постепено навика, склоност, потреба духа. Живљење за науку се развија из природно датог интереса за знањем. Хераклит је већ рекао да »Много знање не значи имати разум,«¹²⁾ а хтео је да каже да знање треба да постане део стваралачког, живог духа, који припада свету истине. Овде не можемо спомињати многа новија, а иста или слична мишљења; ограничујемо се само на неколико најистакнутијих мислилаца. Тако Симел каже: »Многобројни садржаји објективног духа чине нас паметнијим и бољим, срећнијим и вештијим, али уствари не развијају нас тако рећи једну објективну страну или квалитет који припада нама.«¹³⁾ Тако учвршћено истинољубље постаје одлика карактера; објективно мишљење и суђење, тежња и поступање постају

8. Schopenhauer: Die Welt als Wille und Vorstellung. Reclam; I, 226.

9. Plato: Der Staat. Philos. Bibliothek. Leipzig, 1916; 264.

10. Исто дело 224.

11. E. Boutroux: Wissenschaft und Religion. (Wiss. und. Hypothese, X; 324)

12. H. Diels: Fragmente der Vorsokratiker: Heraklit von Ephesos. Berlin, 1909; 40.

13. G. Simmel: Der Begriff und die Tragödie der Kultur. Logos, II; 14.

ослонац сигуран у борби против хаотичних снага у нама. То указује на унутрашњу повезаност научног духа и васпитања са моралним. »Најплеменитији међу плодовима науке и у исто време најсвојственији јесте без сумње истинитост; она истинитост која од свести о личној одговорности води унутрашњој слободи.«¹⁴)

Посматрано и с обзиром на објективност, научно васпитање има извесну формалну вредност. Бити објективан у науци значи имати јаку тежњу за објективношћу у уметности, у моралном понашању и суђењу, у религиозном држању. Проблем формалног васпитања обрађивао се вековима али је погрешно постављан. Најчешће се расправљало о томе која наука има највећи формални утицај. Међутим, потребно би било анализовати науку, научни дух, научну активност као такву. Тако би се видело да ли постоји нека разлика у објективности естетског, религиозног и научног духа. Изгледа да је разлика само у спољњем изразу, а да је суштински објективност човекова увек иста, било да се формира улажењем у науку или коју било другу област вредности. Двојство човекове личности, из чије борбе проистиче његов објективан став или падање, било је стална побуда за размишљање. Мноштво сила и промена у свету, а нарочито склоност човекова да подведе супротне појмове под неки виши, намеће потребу највишег, обухватног појма. Лајбниц је у ту сврху узео »пре-стабилирану хармонију«, Кузански »слагање супротности,« Платон, Аристотело, Паскал, Дриш, Хенигсвалд, Расл и други уче о »реду,« Песталоци о »миру.« Аналого томе истиче се сама собом чињеница да смо ми, поред све огромности и непрекидности у искуственим потребама, у стању да се уздигнемо изнад њих, да им супротставимо идејне потребе, да пођемо од задатака који долазе изван нас, и да заузмемо објективно држање.

6. Уметност. Могућност васпитања за објективно држање доказује се и у области уметности. Упоредо са уобличавањем уметничког духа у њему иде код човека и одвајање чулног ја, његово уздизање до Естетскога као одлике Апсолута. Уметнички доживљај једног човека нашег културног круга, ако има пред собом дела Јапана, Кине, примитивног човека, Асираца, Индије или кога било другог далеког народа, претставља далеко сложеније ангажовање његове личности него што га врши сам утисак тих дела. Ту се активнише интелект и знање, интерес и воља, пажња, систематско посматрање и концентрација, интуиција и проницљивост. За дете претставља исти сложен доживљај свако уметничко дело, па и оно из његове средине и доба. Није онда чудо што се у новије време истиче дубљи, свестранији утицај уметности у поређењу са науком. Нарочито се наглашава веза уметности са моралом и религијом, (Толстој, Раскин, од новијих Кронер). Овом схватању у прилогу говори широка унутрашња повезаност уметничког доживљаја са нагонима, емоцијама, вољом. Уметнички дух у своје изграђивању има сложенију, можда и тежу борбу са основама личности, али и јачи утицај на њих него научни. На неки начин он не долази у сукоб са рационалним, о чему сведочи чињеница да напредак науке не смета развоју уметности.

У свом постепеном одвајању од првобитног, на феномене ограниченог доживљавања, дете продубљује свој уметнички доживљај до свести о једној Стварности, независној, самосталној, суштаственој и у себи самој смисаоној. »Не признајем никакву уметничку душу којој се лепота мајсторских дела не би претстављала као нешто апсолутно објективно.«¹⁵⁾ Дете улазећи у уметност развија много ширу подлогу своје личности него што је има у интелекту. Отуда у уметничком васпитању мања опасност од једностраности него у научном. Уметничко дело је вредност по себи, зато васпитна вредност. Оно уводи у свет естетскога, који се претставља искуствено датим средствима. Отуда осећање сваког уметника да се стваралаштвом, уз борбу одваја од свог искуственог ја, да се одриче, пречишћује, уздиже. И овде улажење у нешто објективно претставља изграђивање личности којој признајемо васпитање. Уметника не побуђује ова личност, онај догађај или предео; њега води љубав према естетскоме које се сад и овде изражава кроз појединост. Велика дела ничу из великих љубави, отуда се религија љубави показала као највећи извор уметничких инспирација. Уметничко стварање је исто тако мучно, напорно, пуно самосавлађивања као свако друго. У томе управо лежи његова васпитна вредност. Васпитава онај потез духа да се уобличи уметнички, да створи од себе онога који као уметник посматра свет са свима његовим проблемима. Та унутрашња упућеност у љубави према естетскоме утиче као саодређујући принципи душе. Олопрт је на основу својих експерименталних испитивања указао на »интересантну чињеницу: стицање јединства зависи више од знања шта се жели него од постизања. Тежња према признатом циљу је та која даје јединство, а не успешно постигнуће.« Он то даље тумачи: »Љубав према учењу... јача је сједињујућа снага него посед наученога, тако исто и љубав према уметности... Јединство интенције отклања сметњу за испуњење; у питању је шта човек воли а не шта има или стиче.«¹⁶⁾ Може се потпуније рећи да васпитава с једне стране та упућеност према лепоме, која се уметничком наставом развија, с друге оно осећање, она свест, оно све дубље доживљавање да се тиме учествује у суштаствености ствари.

Кад се наглашава да уметник реагује на лепоту ствари као личност мисли се на уметничку личност, којој до формирања смета све индивидуално као необрађено, сирово, природно дато. За васпитача је стога значајна чињеница која се често истиче, да је за уметнички доживљај потребно бити практично, лично незаинтересован. Своје природно ја треба искључити и загосподарити њиме. Гете каже о себи да је у тренуцима стварања био »уздигнут изнад свих земаљских сила...«¹⁷⁾ Кант је естетски доживљај да »без икаквог интереса.« И даље каже Кант: »Лепо нас припрема да нешто, чак природу волимо без интереса; узвишено да га ценимо насупротив нашим (чул-

15. Keyserling: Das Reisetagebuch eines Philosophen. Darmstadt, 1922; II, 627.

16. G. Allport: Personality. New York, 1954; 35.

17. Цит.: Müller-Freienfels: Psychologie der Kunst. Leipzig-Berlin, 1923; 11, 150.

ним) интересима.«¹⁸⁾ Шопенхауер налази у уметности два значајна момента: сазнање идеје, и уздицање субјекта до чистог, објективног доживљавања. Он истиче могућност да се мисли онако како захтева предмет сазнања, заборављајући на себе. Јаче уношење у предмет доноси јаче заборављање на себе. Јаче него ма који други доживљај уметничко дело доводи до самозаборава.¹⁹⁾ Исто савремени мислилац Прехаузер у своме одличном делу о уметничком васпитању: »Колико смо више склони да ућуткамо своје личне жудње и пођемо за основном свога бића, толико пре ће нам се у уметничком делу открити живот и омогућити нам да наслутимо његов тајанствени смисао. Ако у нама самима избије суштина онда нам се она прикаже и у уметничком делу.«²⁰⁾

Оно што јача објективни дух у детету јесте чињеница да оно надзидава своје природно ја слојем духовног живота одређеним естетским вредностима. Дете се на тај начин продубљује, одуховљава, оплемењује и јача у себи оно што је опште човечанско и идејно. Оно све чешће иступа, суди, осећа, реагује са гледишта уметности, све ређе под утиском тренутних потреба. Стари кинески мудрац Чуанг-Тзу следећом сликом приказује то стање унутрашње преданости уметности, из које ниче стваралачки акт: неки дуборезац направио је постоље за звоно у храму; сви су то дело сматрали за чудесно лепо. Међутим, он је објаснио да га је стварао концентрацијом, постом и повлачењем од света, а никако неким чудотворним актом. После три дана поста и самоће у шуми он није више мислио на награду и почаст; после пет дана ни на похвалу или покуду; после седам дана је »заборавио на своје тело и удове.« Тада се »потпуно идентификовао са својом уметношћу, а сва искушења овог света ишчезла су.« Тада извођење дела није више претстављало проблем.²¹⁾

Невешто брани Кронер уметност кад тврди да је ближа него наука животу, васпитању, унутрашњем преобраћању. Он то закључује на основу својих констатација: наука се служи субординацијом, која чињенице своди на принципе, законе, категорије, што значи њихово удаљавање од живота. Уметност се служи координацијом, сликом, симболом, што јој даје већу могућност изражавања. Наука даје фрагменте, уметност целине.

Овом својом анализом Кронер указује управо на оно што је снага науке: да уводи објективно унутрашње држање. Зато ако се жели да истакне васпитна снага уметности треба приказивати њено утицање на упућивање емоционалних, вољних и уопште ирационалних снага према објективним вредностима естетског доживљавања. Објективација личности помоћу уметности је могућна, али на начин специфичан њој, који нипошто не смањује вредност исте помоћу науке.

в. Објективност морално-религиозног духа проистиче из његове основне упућености целокупности ствари, њеној суштини,

18. Kant: Kritik der Urtheilskraft. Philos. Bibl.; 114.

19. Schopenhauer: Op. cit. II, 432; I, 267 и друга места.

20. L. Praehauser: Erfassen und Gestalten. Salzburg, 1950; 494.

21. Даље примере из савремене уметности у пом. делу Фрајенфелса. Такође: Fröbes: Lehrbuch der Exper. Psychol. Freiburg i. B., 1923; 11.

њеном Праизвору и Творцу. Рационална претстава о Богу само делимично заступа оно лично-целосно држање човека према њему као носиоцу смисла живота. За религиозног човека дата стварност би била небитна, и ништа у њој не би могло да има објективну вредност ако она не би била упућена Богу. Свака акција покренута њоме и у њој остала би лична, пролазне вредности и стога супротна објективној. Отуда увек јача заинтересованост религиозног човека за надискуствене вредности: оне указују на прави објект сазнања, оне су побуда непрекидне тежње, последњи циљ не само човека него и целокупне његове стварности. Уколико је човек религиозан он управо ништа друго и не жели до да прожме све појавно у себи надискуственим, објективним. Научник и уметник иступају објективно да би дошли до сазнања, одн. уметничког дела, које као објективне вредности служе животу, човеку. Религиозни човек тежи идеалу ради идеала, вредности ради вредности; он све везано за свет појава упућује директно трансцендентном; овде смо привремено, вечно ћемо остварити уколико се у нас усели вечна истина и проговори кроз нашу душу и акцију. »Моје царство није од овога света.« Начело: »Љуби ближњег свога као себе сама« не важи да би се добро живело него да би се остварило царство Божје, да би апсолутно продрло кроз сву релативност света. Искусствена реалност је у потезу према трансцендентној; на челу тога је човек са својим делом. Отуда се може рећи да се права, пуна објективност може постићи једино у религиозном духу, васпитање за њу религиозним васпитањем.

Све је у религиозном човеку упућено целини света, њеном смислу и значењу, почетку и крају, најзад Творцу свега и његовом односу према човеку. Свака појединост тражи своју везу са крајњим циљем васионе. Ту треба тражити објашњење чињенице да је религија највећи васпитач човека: немогуће је замислити апсолутну вредност другачије до као ону која продире до свих кутова душе, воље, акције. Објективно држање има човек уколико употпуни своје искуствено ја објективним, вечним вредностима и поступа у име њихово. Објективност религиозног човека проистиче из његовог посматрања свега »са гледишта вечности.« Све релативно и лично прожето је у њему апсолутним као једино објективним. Ништа другачије није то ни у неким филозофским системима, као нпр. у Платоновом или још изразитије у Хегеловом.

Уколико у науци и уметности долази до исправног схватања објективности оно се не може одвојити од религиозног елемента у њему. Отуда потреба религијске инспирације у свим областима вредносног рада. Зато Јасперс каже: »Са напуштањем и заборављањем религије престало би и право филозофирање. Појавило би се бесмислено, сабог себе несвесно очајање, живот у тренутку, нихилизам и у њему хаотично празноверје. Заувек би и наука нестала.«²²⁾

Најбоље изражено објективно одржање морално-религиозног човека налазимо у Јеванђељу на више места. Навешћемо нека, која говоре о томе непосредно, и то на начин коме није ни потребан комен-

тар. »И који се држи заповести његове (Бојже) у њему стоји и он у њему.«²³⁾ Дакле, сваки поступак, свака мисао, свако унутрашње држање и свака акција има да се одмери са гледишта моралног закона и Духа. Онај који је духовно тако одређен »у њему стоји и он у њему.« Ту је најизразитије изречен врховни циљ васпитања и самоваспитања за вредносну личност. Коначно се утврђује у овој објективна вредност, једина и коначна, у чије име се иступа. »А ја више не живим него живи у мени Христос.«²⁴⁾ То може да каже о себи само човек који је потпуно постигао објективност, коме се више не поставља питање личног живота јер је сав у власти коначних вредности. Он је у апсолутној истини и с обзиром на њу мери све остале вредности. Он је поступио према позиву: »очистите душе своје послушањем истине,«²⁵⁾ и сад говори из њега Христос: »А реч што чујете није моја него оца мога који ме посла.«²⁶⁾

До унутрашње одређености објективним вредностима долази се у религији — што смо уосталом нашли и у осталим областима културног рада — свладавањем нагонскога, потчињавањем природнога у себи. »А ако је Христос у вама, онда је тело мртво тела ради а дух жив правде ради.«²⁷⁾ Уколико то постигне човек постиже велики, непомутљиви душевни мир и блаженство; бе тога он је без предаха растрзан потребама тренутка. Јер: »Срце не може пребивати у тишини и бити без маштања докле год на човека утичу чула,« каже св. Исак Сиријин.²⁸⁾ Зар друго мисли Хегел кад пут духа одређује преко смрти природнога, развоја од субјективног преко објективног ка апсолутном духу?

Једину објективну вредност има за религиозног човека знање истине о Богу и живљење по њој. Оно претпоставља и с друге стране осигурава врлину онога који га има или стиче. Оно васпитава, уздиже, оспособљава за акцију одређену идеалом светости и доброте. Борба човека да изађе из себе и заузме објективно држање ослања се на веру да постоји веза између њега и надискуственог света. »Будите у мени и ја ћу у вама. Као што лоза не може рода родити сама од себе ако не буде на чокоту, тако и ви ако у мени не будете.«²⁹⁾

23. I Јов., 3, 24.

24. Гал., 2, 20.

25. I Петр., 1, 22.

26. Јов., 14, 24.

27. Рим., 8, 20.

28. Цит. Берђајев: Смисао историје; 53.

29. Јов., 15, 4.

Zusammenfassung

Dr. Radmilo Vučić.

ERZIEHUNG ZUR OBJEKTIVITÄT

Der Begriff der Erziehung schliesst nicht nur objektives Denken ein, sondern auch ein Benehmen das durch objektive Werte bestimmt ist. Die Erziehung befähigt den jungen Mann zum entschiedenen Bestimmthein durch die objektiv gültigen Werte. Sie hilft ihm in seinem Kampf gegen seine empirische Gebundenheit. Unter dem Einfluss der Erziehung lässt sich der Junge immer weniger durch subjektive, biologische Bedürfnisse bestimmen, immer mehr aber durch sein tiefes Erleben der Kulturwerte. Gut erzogene Persönlichkeit gestaltet jede ihre Aktivität vom Standpunkt der nicht mehr ihr individueller, nicht jetzt-hier-so-gegeben ist, sondern der allgemein, überempirisch gültig, und als Mass, Triebfeder und Anhaltspunkt genommen wird. Die Erziehung ist eine Kultur aktivität, und als solche ermöglicht auch objektive Haltung des Menschen, die eine Kultur erscheinung ist.

So ist es der allseitigen und beständigen Erziehungsarbeit zu danken, dass der Mensch sogar in seiner wirtschaftlichen Arbeit nicht nur von seinen unmittelbar gegebenen Bedürfnissen ausgeht, sondern auch da als Kulturmensch arbeitet. Auch im Anschaffen von Lebensmitteln ist er aktiv als wissenschaftlich, künstlerisch und moralisch-religiös formierte Person, d. h. als der objektiv denkend-fühlend-wollendes Wesen.

Die Erziehungsarbeit unterstützt, ermöglicht objektive Haltung schon in frühen Phasen der geistigen Entwicklung. Das ist eine von ihren wichtigsten Aufgaben. Jetzt kommt die Frage auf: welches Gebiet der Kulturarbeit erzieht zur Objektivität? Von den Mitmenschen unseres Kulturkreises wird diese leicht beantwortet: es ist Wissenschaft. Die Antwort ist leichtfertig und falsch. Denn das Vordringen in jedes Gebiet der menschlichen Arbeit, auf dem objektive Werte geschaffen werden, befähigt zur Objektivität. So geht die Wissenschaft von der Voraussetzung aus, dass eine süssere, objektive Realität besteht, dass es eine Natur gibt, die durch innere Gesetzmäßigkeit beherrscht ist. Rationelle Bearbeitung der Erfahrung ist die einzig objektive; sie führt zur objektiv gegebenen Aussenwelt. Andererseits macht die Gesamtheit der wissenschaftlichen Erkenntnisse ein objektives Gut, das für jede Vernunft gültig ist. Objektivität im Denken und Benehmen wird durch das Vordringen in die Wissenschaft zur Gewohnheit, zum Bedürfnis, zur geistigen Neigung. Sie wird Grund und Anhaltspunkt im Ringen mit den chaotischen Kräften nicht nur der äusseren Natur, sondern auch mit denselben im Menschen selbst. Sie hat auch formalerzieherischen Wert, weil sie ins Leben selbst übertragen wird. So ist es erklärlich, dass es möglich ist alle Tugenden des wissenschaftlichen Geistes auch bei demjenigen zu entwickeln, der kein aktiver Forscher ist.

Die Kunst erzieht für objektive innere Haltung. Das Kind überwindet allmählich das rein sinnlich, subjektiv, durch konkret gegebenen biologischen Bedürfnisse motivierte Benehmen. Gleichzeitig dringt

es in die Welt des Schönen vor, die ihm, als das objektiv wertvoll dargebracht wird. Das Ästhetische erlebt man in der Kunst als Qualität des Absoluten. Eben dies erhebt den Menschen aus den Banden des Subjektiven zur Objektivität. Von der Kindheit auf formiert sich ein geistiges Leben, das durch ästhetischen Werte bestimmt wird. Diese innere Gerichtetheit zum Ästhetischen erzieht und schafft Menschen, der der ganzen Welt mit aller ihren Problemen als Künstler gegenübersteht. Das Kind überbaut sein natürliches ich mit einer Schicht des geistigen Lebens in der die ästhetischen Werte entscheidend wirken. Es veredelt, vertieft, vergeistigt sich indem es immer sicherer urteilt, fühlt, reagiert sub specie artis.

In der moralisch-religiösen Persönlichkeit zeigt sich der objektive Geist noch klarer als bei anderen. Sie ist mit ihrem ganzen Inneren auf das Überpersönliche, Überempirische, auf das absolut Objektive hingewiesen. Als Gegensatz zu allem vergänglichem besteht Gott, das absolut und einzig Objektive. Für den religiösen Menschen wäre die gegebene Welt gar nicht real, hätte gar keinen objektiven Wert, wenn sie nicht auf Got gerichtet wäre. Ihren besten Ausdruck findet dieses geistige Erleben in den Worten: »Ich lebe aber; doch nun nicht ich, sondern Christus lebet in mir«.

Резюме

Др РАДМИЛО ВУЧИЧ

ВОСПИТАНИЕ ДЛЯ ОБЪЕКТИВНОСТИ

Понятие воспитания включает не только объективное мнение, но также и поведение, которое определяется объективными ценностями. Воспитание делает молодого человека способным на решительную определенность имеющими объективную силу ценностями. Оно помогает ему в борьбе против его опытной связанности. Под влиянием воспитания юноша определяет свое поведение все меньше субъективными, биологическими потребностями, а все больше своим глубоким переживанием культурных ценностей. Хорошо воспитанная личность оценивает всякую свою деятельность с точки зрения, которая не является ее индивидуальностью и не теперь здесь так дата, но общая, оцениваемая надъопытно и рассматриваемая как мерило, побуждение и опора. Воспитание есть *культурная* деятельность и как таковая обуславливает объективное поведение человека, которое также есть *культурное* явление. Таким образом благодаря всесторонней и постоянной работе человек даже и в своей хозяйственной работе не руководствуется только своими непосредственно данными потребностями, но и тут действует как культурный человек. И в создании жизненных потребностей он является активным как научно-художественная и морально-религиозная личность, т. е. как существо, которое чувствует, мыслит и хочет объективно.

Воспитательная деятельность вызывает объективное поведение и дает возможность ему проявиться уже в ранних фазах душевного развития. В этом и заключается одна из самых важных ее задач. Возникает вопрос: какая область культурной деятельности воспитывает для объективности? Человек нашего культурного круга легко отвечает на поставленный вопрос: это наука. Но такой ответ является поверхностным и ошибочным. Так как проникновение во всякую область человеческой деятельности, в которой осуществляются объективные ценности, служит и способствует для объективности. Так наука исходит из предположения, что существует какая-то внешняя, объективная действительность, что существует природа, которой управляет какая-то внутренняя законность. Рациональная обработка опыта есть единственно объективна; она ведет к объективно данному внешнему миру. С другой стороны, целокупность научного сознания составляет объективное добро, которое признается всяким умом. Проникновением в науку объективность в мышлении и поведении становится привычкой, потребностью, духовной склонностью. Она становится основой и исходной точкой в борьбе против хаотических сил не только внешней природы, но также и природы в самом человеке. Она имеет формально-воспитательную ценность, так как переносится на самую жизнь. Таким способом можно объяснить факт, что все добродетели научного духа могут развиваться и у того, кто не является активным ученым.

Искусство также воспитывает для объективно внутреннего поведения, для объективности вообще. Дитя постепенно овладевает чисто чувственно, субъективно, поведением, основанным на непосредственным биологическим потребностям. Одновременно оно проникает в мир Красоты, который им воспринимается как объективная ценность. Эстетическое чувство человек переживает в искусстве как особенность Абсолюта. В сущности это возвышает человека над субъективными связями и ведет его к объективности. С детства формируется духовная жизнь, которая определяется эстетическими ценностями. Это внутренняя устремленность к Прекрасному воспитывает и создает человека, который относится как художник ко всему миру и ко всем его проблемам. Дитя надстраивает свое естественное „я“ слои духовной жизни, в которой эстетические ценности имеют решающее влияние. Дитя облагораживается, духовно углубляется, одухотворяется тем, что все больше и увереннее судит, чувствует, реагирует с точки зрения искусства.

В нравственно-религиозной личности объективный дух обнаруживается еще яснее и сильнее, чем в других. Она всем своим внутренним содержанием направлена надличному, надчеловеческому, абсолютно объективному. Как противоположность всему преходящему стоит Бог, абсолютная и единственная объективность. Для религиозного человека данный мир не был бы вообще реальным, не представлял бы никакой объективной ценности, если бы не был устремлен к Богу. Такое духовное переживание находит свое наилучшее выражение в словах: „Я живу но не я, но Христос живет во мне“.